

ŠIAULIŲ APYGARDOS ADMINISTRACINIS TEISMAS

S P R E N D I M A S

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2014 m. kovo 3 d.

Šiauliai

Šiaulių apygardos administracinio teismo teisėjas Virginijus Stankevičius, sekretoriaujant Jolantai Miežienei, dalyvaujant pareiškėjai I. J.-L., nedalyvaujant atsakovės Lietuvos valstybės atstovo Šiaulių tardymo izoliatoriaus atstovui, viešame teismo posėdyje išnagrinėjo pareiškėjos I. J.-L. skundą dėl neturtinės žalos atlyginimo iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus.

Teismas, išnagrinėjęs bylą,

n u s t a t ė :

Šiaulių apygardos administraciniame teisme 2013 m. gruodžio 11 d. buvo gautas pareiškėjos I. J.-L. skundas (b.l.2-4), kuriuo prašoma iš Lietuvos valstybės priteisti 30000 Lt neturtinės žalos atlyginimą.

Pareiškėja teismo posėdžio metu nurodė, kad viską surašė skunde, svarbiausia yra dėl kvadratūros. Gyveno penkiese kameroje ir taip pat įkeldavo tris etapuojamas moteris. Du metus net nebuvo vietos vaikščioti. Jeigu vienos eina į tualetą, visos guli. Teko pragulėti dvejus metus. Lėkštės ant žemės, nėra kur pasidėti, nes kamera – 7 kv. m. Nėra čiužinių, antklodžių. Atvyko 2009 m. rugpjūčio 25 d., o išvyko 2011 m. rugsėjo 30 d. Skundžiasi dėl plotų ir dėl higienos normų neatitikimo. Šiaulių tardymo izoliatorius pripažįsta, kad per dvejus metus nieko nepadarė. Lėkštės, maistas buvo laikomi ant žemės, pilna kamera pridžiauta rūbų. Prašo priteisti 30000 Lt neturtinę žalą.

Atsakovės Lietuvos valstybės atstovo Šiaulių tardymo izoliatoriaus atsiliepime nurodoma, jog vadovaudamasis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 72 straipsnio nuostatomis ir Šiaulių apygardos administracinio teismo 2014 m. sausio 10 d. raštu „Dėl atsiliepimo pateikimo“, Šiaulių tardymo izoliatorius teikia patikslintą atsiliepimą į pareiškėjos skundą, pažymėdamas, kad su juo nesutinka. Iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus Įskaitos skyriaus 2013-12-20 pažymos Nr. 69/06-5042 „Dėl I. J.-L.“ matyti, kad pareiškėja skundžiamu laikotarpiu buvo laikoma įstaigoje nuo 2009 m. rugpjūčio 25 d. iki 2011 m. rugsėjo 30 d. LR CK 1.125 str. 8 d. reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo nustatytas sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas. Civilinio kodekso 1.134 straipsnio 1 punkto nuostata, kad ieškinio senatis netaikoma iš asmeninių neturtinių teisių atsirandantiems reikalavimas, kaip išaiškinta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 2 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-7-2/2008, reiškia, kad ieškinio senatis netaikoma reikalavimams dėl asmeninių neturtinių teisių, kurios neturi ekonominio turinio, gynimo, o iš asmeninių neturtinių teisių pažeidimų atsirandantiems reikalavimams atlyginti tiek turtinę, tiek ir neturtinę žalą ieškinio senatis taikoma. Atsakovas, vadovaudamasis LR CK 1.126 str. 2 d., 1.127 str. 1 d. nuostatomis, prašo teismo nagrinėjant pareiškėjos skundą dėl

neturtinės žalos atlyginimo taikyti ieškinio senaties terminą, skaičiuojant nuo kreipimosi į teismą dienos. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymu Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ 1.3 punktas nustato, kad iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009-2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr.1248 (Žin., 2009, Nr. 121-5216), numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 kv. m. Pareiškėja į Šiaulių tardymo izoliatorių pirmą kartą buvo etapuota 2009 m. rugpjūčio 25 d. ir įstaigoje periodiškai laikyta iki 2011 m. rugsėjo 30 d. Pareiškėja buvo laikoma įstaigoje kameroje Nr. 38, kurios plotas 22,50 kv.m, kartu su dar 1–10 asmenų ir kameroje Nr. 81, kurios plotas 7,35 kv.m, su dar 1–4 asmenimis. Kadangi kameroje esančių asmenų skaičius niekada nėra pastovus, pareiškėjai kameroje Nr. 38 periodiškai tekdavo nuo 2,05 kv.m iki 11,25 kv.m gyvenamasis plotas ir kameroje Nr. 81 periodiškai nuo 1,47 kv.m iki 3,68 kv.m gyvenamasis plotas, o tai leidžia daryti išvadą, jog tik tam tikrais atvejais pareiškėjai formaliai teko mažesnis kalnimo kameros plotas, nei nustatyta norma, o periodiškai ji netgi buvo viršijama. Atsakovas atkreipė dėmesį į asmenų laikymo kardomojo kalnimo įstaigose specifiką: toje pačioje kameroje laikomų asmenų skaičius per tą pačią parą nėra pastovus (dalis kviečiama pas ikiteisminio tyrimo pareigūnus, etapuojama į teismus, areštines, pataisos namus ir atitinkamą laiką nebūna kameroje). Kaip pažymėjo Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2012 m. liepos 9 d. sprendime administracinėje byloje Nr. A-146-1527/2012, 2014 m. sausio 14 d. sprendime administracinėje byloje Nr. A-552-192/2014 ir kt., ši aplinkybė (kintantis asmenų skaičius kameroje) turi įtakos vienam asmeniui tenkančio ploto normos kameroje kaitai, nes daliai asmenų išvykus likusiems kameroje asmenims tenka daugiau kameros bendrojo ploto. Todėl net mažiausio ploto kameroje, keičiantis kalninių asmenų skaičiui per parą, plotas, tenkantis vienam asmeniui, kinta nuo mažesnio už nustatytą iki viršijančio normą. Pareiškėja Šiaulių tardymo izoliatoriuje per laikotarpį, su kuriuo susijusiems reikalavimams dėl neturtinės žalos reikšti nesuėjęs senaties terminas (nuo 2010-12-12), iš viso buvo laikoma 272 dienas. Pasivaikščiojimo laiku (1 val. per dieną), medicininių apžiūrų metu, prausimosi pirtyje metu asmenys nebūna gyvenamojoje kameroje. Pareiškėjos pretenzijos atsakovui už šį laikotarpį laikytinos nepagrįstomis ir nesuteikiančiomis pagrindo Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmus pripažinti neteisėtais. Nenustačius dėl šio laikotarpio Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų (vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų), pareiškėjos reikalavimas dėl žalos atlyginimo už šį laikotarpį negali būti tenkinamas. Šiaulių tardymo izoliatorius yra pastatytas 1911 m., laikantis tuo metu galiojusį reikalavimų, kameroje įrengti tokio diametro langai, kurių pakeitimas didesniais, užtikrinančiais didesnio šviesos srauto patekimą į kamerą, neįmanomas, nes Šiaulių tardymo izoliatorius yra įtrauktas į Kultūros vertybių registrą bei saugomų objektų sąrašą (pagal Kultūros vertybių apsaugos departamento prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos direktoriaus 2003 m. gruodžio 31 d. įsakymą Nr. I-516 „Dėl objektų įrašymo į Lietuvos Respublikos nekilnojamojų kultūros vertybių registrą“ bei Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 29 d. įsakymą Nr. IV-190 „Dėl nekilnojamojų kultūros vertybių pripažinimo saugomomis“). Šiaulių tardymo izoliatorius pripažintas saugotinu viešajam pažinimui ir naudojimui. Pagal LR nekilnojamojų kultūros vertybių apsaugos įstatymo 19 straipsnį, viešajam pažinimui ir naudojimui saugomame objekte draudžiami vertingąsias savybes sumenkinantys statybos darbai. Atsakovas pažymi, kad higienos norma HN 76:2010 taikoma projektuojamiems, naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems laisvės atėmimo vietų pastatams ir teritorijoms. Kadangi Šiaulių tardymo izoliatoriuje dėl pastato statuso negali būti atliekami rekonstrukcijos ar kapitalinio remonto darbai, higienos normos HN 76:2010 reikalavimai, susiję su šiais darbais, netaikytini. Kalėjimų departamento prie LR teisingumo ministerijos direktoriaus 2009 m. liepos 10 d. įsakymu Nr. V-176 patvirtintų Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 13 punkte nustatyta, kad gyvenimo ir buities sąlygos kameroje turi atitikti Lietuvos Respublikos higienos normas. Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 2 punktas nustato: Taisyklės taikomos naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems tardymo izoliatoriams. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės

atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 2 punktas įtvirtina analogiško pobūdžio nuostatą: veikiančioms laisvės atėmimo vietoms taikomi tik tie šios higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Šiaulių tardymo izoliatorius pastatytas ir įrengtas iki Kalėjų departamento prie LR teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymo „Dėl tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploataavimo taisyklių patvirtinimo“ ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymo „Dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ įsigaliojimo, todėl nagrinėjamu atveju, analizuojant pareiškėjos laikymo įstaigoje sąlygas, taikytinos tik tos Taisyklių nuostatos ir tie higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Pareiškėja nurodo, kad sąlygos tardymo izoliatoriaus gyvenamojo pastato kameroje neatitinka higienos normų. Pažymėtina, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje Savenkovas prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 871/02), pripažindamas, kad smarkiai perpildytos ir antisanitarinės kalnimo sąlygos prilyginamos orumą žeminančiam elgesiui, vertina tiksliai pareiškėjo įkalnimo sąlygas. Europos Žmogaus Teisių Teismas savo praktikoje atsižvelgia į kalnimo trukmę, kalnčiojo asmens emocinę, fizinę būseną, kalnčiojo asmens amžių, lytį, sveikatą, asmens galimybę mankštintis, pasivaikščioti lauke, vertina kameros apšvietimą ir ventiliaciją, ar kameroje yra tualetas ir pan. Laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti sudaroma saugi sveikatai gyvenamoji aplinka ? patiekiamas maistas, atitinkantis fiziologines mitybos normas, kasdien turi būti sudarytos galimybės ne mažiau kaip vieną valandą per dieną būti gryname ore, kameroje įrengtas sanitarinis mazgas, patalpos turi būti vėdinamos per langus ir kt. Atsakovas niekaip neišskyrė pareiškėjos iš kitų įstaigoje laikomų asmenų ir jai tyčia nesudarė blogesnių laikymo sąlygų ir netaikė kokių nors įstatymo nenumatytų apribojimų. Lietuvos Respublikos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241, 56 punktas reglamentuoja, kad gyvenamosios patalpos turi būti kiekvieną dieną valomos drėgnuoju būdu, ant sienų ir lubų neturi būti pelėsių. Higienos normos 58 punktas nustato, kad laisvės atėmimo vietose laikomi asmenys privalo nuolat rūpintis švaros bei tvarkos palaikymu gyvenamosiose patalpose. Teisės aktuose imperatyviai nustatyta pareiga patiems kameroje esantiems asmenims rūpintis švara ir tvarka patalpoje. Tai pabrėžiama ir Visuomenės sveikatos centro patikrinimo aktuose. Kamerų būklė priklauso pirmiausia nuo pačių jose laikomų asmenų elgesio: nesuinteresuoti palaikyti švarą ir tvarką ar tausoti įstaigos patalpas asmenys niokoja įstaigos turtą, blogina patalpų būklę. Atsakovas negali būti atsakingas už tai, jog įstaigoje kalnami asmenys patys nevykdo ar netinkamai vykdo jiems nustatytas pareigas, susijusias su laikymo sąlygomis kameroje. Pažymėtina, kad tiek mikroklimato, tiek apšvietos parametrams būdingas momentiškas. Mikroklimato parametrai kameroje priklauso nuo kamerų įrengimo, jose esančių asmenų skaičiaus ir kitų aplinkybių (tokių, kaip lauko temperatūra, asmenų judėjimas į kamerą ir iš jos ir kt.). Kadangi Šiaulių tardymo izoliatoriuje dėl pastato statuso negali būti atliekami rekonstrukcijos ar kapitalinio remonto darbai, higienos normos HN 76:2010 reikalavimai, susiję su šiais darbais, netaikytini ir įstaiga negali būti pripažįstama atsakinga dėl nustatomų šių reikalavimų pažeidimų. Pareiškėjos laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikotarpiu jos laikymo kameroje nebuvo atlikta sąlygų atitikimo higienos reikalavimams patikrinimų, konstatuota pažeidimų. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ nuostatomis (56-60 punktais), gyvenamosios patalpos turi būti kiekvieną dieną valomos drėgnuoju būdu, ant sienų ir lubų neturi būti pelėsių. Laisvės atėmimo vietose laikomi asmenys privalo nuolat rūpintis švaros bei tvarkos palaikymu gyvenamosiose patalpose. Tam tikslui jie turi būti aprūpinti švariu ir tvarkingu valymo inventoriu. Ne rečiau kaip vieną kartą per mėnesį būtina atlikti gyvenamųjų patalpų pagrindinį valymą (sienų, lubų, grindų, langų, palangių, įrenginių, baldų ir kt.). Esant reikalui laisvės atėmimo vietų administracija privalo organizuoti profilaktinį aplinkos kenksmingumo pašalinimą (dezinfekciją, dezinsekciją, deratizaciją). Patalpų deratizacija įstaigoje vykdoma esant poreikiui. Higienos normos 58 punktas reglamentuoja, kad laisvės atėmimo vietose laikomi asmenys privalo nuolat rūpintis švaros bei tvarkos palaikymu gyvenamosiose patalpose. Teisės aktuose imperatyviai nustatyta pareiga patiems kameroje esantiems asmenims rūpintis švara ir tvarka patalpoje. Kamerų būklė priklauso pirmiausia nuo pačių jose laikomų asmenų elgesio: nesuinteresuoti palaikyti švarą ir tvarką ar tausoti įstaigos patalpas asmenys niokoja įstaigos turtą,

blogina patalpų būklę. Atsakovas negali būti atsakingas už tai, jog įstaigoje kalinami asmenys patys nevykdo ar netinkamai vykdo jiems nustatytas pareigas, susijusias su laikymo sąlygomis kamerose. Suėmimo vykdymo įstatymo 44 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad ne rečiau kaip kartą per savaitę suimtiesiems turi būti suteikta galimybė pasinaudoti pirtimi arba dušu, kirpėjo paslaugomis ir gauti išskalbtą patalynę ir apatinius rūbus. Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003-07-02 įsakymu Nr. 194, 258 punkte analogiška nuostata įtvirtinta ir nuteistųjų atžvilgiu. Pagal Lietuvos Respublikos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 68 punktą, laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti sudaryta galimybė prausti visą kūną po šiltu dušu ne rečiau kaip vieną kartą per savaitę. Šiaulių tardymo izoliatoriuje tinkamai įgyvendinamos suimtųjų ir nuteistųjų teisę naudotis dušu reglamentuojančios teisės normos: Šiaulių tardymo izoliatoriuje yra 2 prausimosi patalpos, kuriose yra po 8 dušo ragelius, suimtieji (nuteistieji) į pirtį vedami ne rečiau kaip kartą per savaitę. Teisės normose nėra nustatytas viso kūno prausimui po šiltu dušu skirtinas laikas. Taip pat nėra įtvirtinto reikalavimo laisvės atėmimo vietose laikomoms moterims sudaryti sąlygas praustis ilgesnį laiką. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, siekiant patenkinti visų Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikomų asmenų poreikius, teisės nusiprausti įgyvendinimas užtikrinamas lygiomis teisėmis. Pareiškėja skunde nurodo, kad laikino laikymo patalpose tualetas be pertvaros, klozetai atviri, kameros nešildomos, nėra langų, purvina, jose asmenys stovintys laikomi iki 6 valandų. Asmenų priėmimo į tardymo izoliatorių pagrindus bei tvarką nustato Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymas bei Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009 m. birželio 1 d. įsakymu Nr. 1R-172. Atkreipė dėmesį, kad Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 2 punktas nustato: Taisyklės taikomos naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems tardymo izoliatoriams. Šiaulių tardymo izoliatorius pastatytas ir įrengtas iki Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymo „Dėl tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių patvirtinimo“ įsigaliojimo, todėl nagrinėjamu atveju, analizuojant pareiškėjos laikymo įstaigoje sąlygas, taikytinos tik tos Taisyklių nuostatos, kurios nesusijusios su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Vadovaujantis Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių 11 punktu, į tardymo izoliatorių priimti suimtieji (nuteistieji), kol įforminami dokumentai, bet ne ilgiau kaip dviem valandoms, uždaromi (ne apgyvendinami) į trumpalaikio laikymo kameras. Šiaulių tardymo izoliatoriuje yra įrengta 11 trumpalaikio laikymo kamerų. Šios kameros įrengtos rūsyje, natūralaus apšvietimo jose nėra, jose įrengtas unitazas. Suėmimo vykdymo tvarkos ir sąlygų įgyvendinimą, taip pat suimtųjų teisių ir laisvių apribojimo bei pareigų realizavimo tvarką reglamentuoja Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009 m. birželio 1 d. įsakymu Nr. 172 patvirtintos Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklės. Teisės akto 3 punktas nustato, kad tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklės nustato Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktorius. Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių, patvirtintų Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2009 m. liepos 10 d. įsakymu Nr. V-176, 1 punktas nustato, kad Taisyklės nustato tardymo izoliatorių, tardymo izoliatorių gyvenamųjų, pasimatymų patalpų, pasivaikščiavimo gryname ore kiemų įrengimo ir eksploatavimo reikalavimus. Be to, Taisyklių 2 punkte pabrėžiama, jog jos taikomos naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems tardymo izoliatoriams, o veikiantiems tardymo izoliatoriams taikomi tik tie Taisyklių reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Taisyklių 13 punkte įtvirtinta, kad Lietuvos Respublikos higienos normas turi atitikti gyvenimo ir buities sąlygos kamerose. Laisvės atėmimo vietų įrengimo ir priežiūros sveikatos saugos reikalavimus ir sveikatos priežiūros organizavimą nustato Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“. Atkreiptinas dėmesys, kad vadovaujantis aukščiau išdėstytomis teisės aktų nuostatomis, higienos normoje nustatyti gyvenamųjų patalpų įrengimo reikalavimai taikomi tik tardymo izoliatoriuose laikomų asmenų apgyvendinimui skirtų patalpų įrengimui. Trumpalaikio laikymo kameros nėra į izoliatorių priimtų asmenų apgyvendinimui skirtos patalpos. Nepaisant to, jose įrengti unitazai, atitinkantys Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 21 punkto, kuriame nustatyta, kad sanitariniame mazge

turi būti unitazas (pagal Tarptautinių žodžių žodyną – klozeto puodas išvietėje, kur yra vandentiekis ir kanalizacija), reikalavimus. Todėl nėra pagrindo teigti, kad dėl unitazo įrengimo trumpalaikio laikymo kameroje pareiškėjai buvo sudarytos blogesnės sąlygos, nei nustatyta teisės aktuose. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymas Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštiniėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ ir iki jo galiojusi Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1999 m. spalio 22 d. įsakymu Nr. 461 patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 76:1999 „Laisvės atėmimo vietos ir kardomojo kalinimo įstaigos. Įrengimas, eksploatavimo tvarka, sveikatos priežiūra“ nustatė reikalavimus vienam asmeniui tenkančiam plotui tardymo izoliatorių gyvenamosiose asmenų laikymo kameroje. Vienam asmeniui tenkančios ploto normos patalpose, kuriose asmuo įstatymų nustatyta tvarka laikomas tardymo izoliatoriuje iki jo paskyrimo į gyvenamojo įstaigos pastato suimtųjų (nuteistųjų) laikymo kamerą, nėra nustatytos. Pareiškėjos argumentai dėl per mažų vienam asmeniui tenkančių plotų aptartose Šiaulių tardymo izoliatoriaus patalpose nepagrįsti. Trumpalaikio laikymo kameros yra vėdinamos natūraliu būdu (per langus bei duris), patalpos nuolat valomos. Mikroklimato parametrų (oro temperatūros, oro judėjimo greičio, natūralios apšvietos) koeficientai svyruoja priklausomai nuo kameros ploto, nuo jose esančių žmonių skaičiaus. Pareiškėja savo skundo nepagrindžia jokiais įrodymais, nedetalizuoja, kada konkrečiai, kokias būtent teisės aktų nuostatas Šiaulių tardymo izoliatoriaus pažeidė, kokie higienos reikalavimai buvo neužtikrinti. Atsakovas pažymi, jog duomenys apie konkrečias kameras, į kurias atvykusieji (išvykstantieji) asmenys yra patalpunami, nėra fiksuojami, o pareiškėja nepateikė jokių įrodymų, jog buvo laikomas būtent konkrečiose trumpalaikio laikymo kameroje ir kad būtent jose būtų buvę nustatyta mikroklimato parametrų ar įrengimo pažeidimų. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, pareiškėjos skundo argumentai, susiję su trumpalaikio laikymo kameros įrengimu ir buvimu jose, laikytini nepagrįstais. Tabako kontrolės įstatymo 3 straipsnis nustato, kad vienas iš valstybės tabako kontrolės politikos principų yra ginti žmogaus teises į aplinką be tabako dūmų, o 19 straipsnio 1 dalies 3 punktas numato, kad Lietuvos Respublikoje rūkyti (vartoti tabako gaminius) draudžiama bendrose gyvenamosiose, kitose bendro naudojimo patalpose, kuriose nerūkantieji gali būti priversti kvėpuoti tabako dūmais užterštu oru. Sveikatos apsaugos ministro 2010-03-30 įsakymu Nr. V-241 patvirtintos higienos normos Nr. HN76-2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 6 punkte nustatyta, kad laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti sudaroma saugi sveikatai gyvenamoji aplinka. Laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims draudžiama rūkyti laisvės atėmimo vietų gyvenamosiose, kitose bendro naudojimo patalpose, jeigu nerūkantieji būtų priversti kvėpuoti tabako dūmais užterštu oru (14 p.). Iki šios higienos normos įsigaliojimo draudimai, susiję su rūkymu laisvės atėmimo vietose, teisės aktuose, reglamentuojančiuose sveikatos saugos reikalavimus laisvės atėmimo vietose, įtvirtinti nebuvo. Nei Bausmių vykdymo kodekso, nei Suėmimo vykdymo įstatymo nuostatos, reglamentuojančios suimtųjų ir nuteistųjų izoliavimą, nereglamentuoja, kad nerūkantys asmenys turi būti izoliuoti laikomi nuo rūkančių asmenų. Įstaigoje nėra priimta teisės aktų, susijusių su Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 3 punkto įgyvendinimu. Nuo 2010 metų Šiaulių tardymo izoliatoriuje, įgyvendinant Tabako kontrolės įstatymo ir higienos normos HN76-2010 nuostatas, taikoma praktika, kuomet pirmą kartą į įstaigą atvykę asmenys jų raštišku pareiškimu yra paskiriami į dviejų tipų kameras ? rūkančiųjų ir nerūkiančiųjų. Šiaulių tardymo izoliatoriaus atsakingi pareigūnai išsiaiškina naujai į tardymo izoliatorių atvykusio asmens žalingus įpročius (asmuo raštu nurodo, jei pageidauja būti paskirtas į rūkančiųjų kamerą) ir vadovaudamiesi gauta informacija sprendžia suimtojo (nuteistojo) paskyrimo į gyvenamąją vietą klausimą. Pakitus suimtojo (nuteistojo) įpročiams, jis rašytiniu prašymu administracijai perkeliamas į rūkančiųjų/nerūkiančiųjų gyvenamąją patalpą. Pareiškėjos atvykimo į Šiaulių tardymo izoliatorių metu tokie prašymai dar nebuvo pildomi. Jokių prašymų ar skundų dėl laikymo tarp rūkančių asmenų pareiškėja, vėlesniais laikotarpiais periodiškai atvykdavusi į Šiaulių tardymo izoliatorių, įstaigai nėra pateikusi. Skundą teismui pareiškėja pateikė tik 2013 m. gruodžio mėnesį. Be to, pareiškėja skundžiasi ne dėl paties laikymo su rūkančiais asmenimis fakto (kas, įvertinus kartu su aplinkybe, jog pareiškėja neteigia buvusi nerūkanti, leidžia teigti, jog dėl to byloje ginčas nekyla), o dėl rūkymo kameroje pasekmių – dūmų, slogaus oro. Įstaiga teisės aktų reikalavimų ir pareiškėjos teisių nepažeidė, nes pareiškėja buvo laikoma įstaigoje nesant jokių pareiškėjos

pretenzijų dėl galiojančių Tabako kontrolės įstatymo nuostatų įgyvendinimo. Įstaiga negali būti laikoma atsakinga, jei laikomi asmenys sąmoningai nuslepia, manipuliuoja ar teikia melagingą informaciją apie savo žalingus įpročius ir dėl to yra laikomi rūkančiųjų/nerūkančiųjų gyvenamosiose patalpose. Be to, atsakovas atkreipia teismo dėmesį į teismų praktiką, anot kurios, tuo atveju, kai pareiškėjas į administraciją su prašymu ar skundu dėl to, kad kameroje rūkoma, raštu nesikreipė, nėra jokio pagrindo spręsti, jog laisvės atėmimo vietos administracija nesiėmė reikiamų veiksmų, kad būtų užtikrintas draudimas rūkyti gyvenamosiose ar kitose bendro naudojimo patalpose, dėl ko, laikydama pareiškėją kartu su šiose patalpose rūkančiais nuteistaisiais, būtų pažeidusi teisės aktų reikalavimus (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. rugsėjo 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-1251/2013). Pažymėtina, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje Savenkovas prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 871/02), pripažindamas, kad smarkiai perpildytos ir antisanitarinės kalinimo sąlygos prilyginamos orumą žeminančiam elgesiui, vertina tiksliai pareiškėjo įkalinimo sąlygas. Europos Žmogaus Teisių Teismas savo praktikoje atsižvelgia į kalinimo trukmę, kalinčiojo asmens emocinę, fizinę būseną, kalinčiojo asmens amžių, lytį, sveikatą, asmens galimybę mankštintis, pasivaikščioti lauke, vertina kameros apšvietimą ir ventiliaciją, ar kameroje yra tualetas ir pan. Laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti sudaroma saugi sveikatai gyvenamoji aplinka? patiekiamas maistas, atitinkantis fiziologines mitybos normas, kasdien turi būti sudarytos galimybės ne mažiau kaip vieną valandą per dieną būti gryname ore, kameroje įrengtas sanitarinis mazgas, patalpos turi būti vėdinamos per langus ir kt. Atsakovas niekaip neišskyrė pareiškėjos iš kitų nuteistųjų ir jai tyčia nesudarė blogesnių kalinimo sąlygų ir netaikė kokių nors įstatymo nenumatytų apribojimų. Pabrėžtina, kad pretenzijų dėl daugelio reikšmingų kalinimo sąlygų (tokių, kaip maitinimas, pasivaikščiavimų suteikimas, sveikatos priežiūra ir t.t.) nepareikšta. Pareiškėjos reikštos pretenzijos pagrindo taip pat neturi. Europos Žmogaus Teisių Teismas pasisakė, kad tam tikra kančia ar pažeminimas? tai dažnai būdingi ar neišvengiami bausmės formos ar laisvės atėmimo priemonių elementai. Valstybė privalo užtikrinti, kad asmens įkalinimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad priemonės vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai įkalinimui būdingą kentėjimo laipsnį. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2007 m. lapkričio 5 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A-17-1001/2007 nurodė, kad siekiant neturtinės žalos atlyginimo, būtina nustatyti, jog tas asmuo, kuris kreipėsi teisminės gynybos, tikrai patyrė fizinį skausmą, dvasiškai išgyveno, realiai patyrė emocinę depresiją, pažeminimai buvo apčiuopiami, reputacijos pablogėjimas juntamas ir ši dvasinė skriauda, pasireiškusi vienu arba keletu iš išvardintų elementų, nebuvo vienkartinio pobūdžio ar momentinė. Pareiškėjos dėstomos neturtinės žalos atsiradimą sąlygoti galinčios aplinkybės neįrodo realaus neturtinės žalos egzistavimo fakto. Deliktinė atsakomybė yra viena iš civilinės atsakomybės rūšių, todėl jai atsirasti yra būtina nustatyti bendrosios civilinės atsakomybės sąlygų visumą, nurodytą Civilinio kodekso 6.246–6.249 straipsniuose. Civilinio kodekso 6.271 straipsnyje numatyta viešoji atsakomybė atsiranda esant trimis sąlygoms: neteisėtiems veiksams ar neveikimui, žalai ir priežastiniam ryšiui tarp neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos. Vadinasi, reikalavimas dėl žalos atlyginimo (tiek turtinės, tiek neturtinės) privalo būti tenkinamas tik nustačius visumą viešosios atsakomybės sąlygų: pareiškėjo nurodytos valdžios institucijos neteisėtus veiksmus ar neveikimą, žalos pareiškėjui padarymo faktą ir priežastinį ryšį tarp valdžios institucijos neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir atsiradusios žalos. Nenustačius bent vienos iš nurodytų trijų viešosios atsakomybės sąlygų, valstybei pagal Civilinio kodekso 6.271 straipsnį nekyla prievolė atlyginti turtinę ar neturtinę žalą (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. lapkričio 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A?525?1355/2010). Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.250 straipsnio 1 dalis apibrėžia, kad neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.250 straipsnio taikymo teisminėje praktikoje buvo ne kartą išaiškinta, kad neturtinė žala pripažintinas ne bet koks valdžios institucijų neteisėtais veiksmais (neveikimu) asmeniui, kuris kreipėsi teisminės gynybos, padarytas neigiamas poveikis; kad neturtinė žala gali būti konstatuojama tik tada, kai nustatoma, kad poveikis buvo pakankamai intensyvus, o ne mažareikšmis ir smulkmeniškasis, kai nustatoma, kad asmuo tikrai patyrė dvasinius išgyvenimus, realiai pajautė emocinę depresiją, pažeminimai buvo apčiuopiami,

reputacijos pablogėjimas juntamas ir ši dvasinė skriauda, pasireiškusi vienu arba keletu iš išvardytų elementų, nebuvo vienkartinio pobūdžio ar momentinė. Asmens patirtų dvasinių ir fizinių kančių (Civilinio kodekso 6.250 str. prasme), jei jos realiai patiriamos, poveikis asmens fizinei ir psichinei sveikatai yra skaudžiausias ir labiausiai juntamas tuo laiku, kai asmenį veikia šias kančias sukeltantys neteisėti aktai (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.271 str. prasme). Pareiškėja neturtinės žalos nepagrindžia jokiais argumentais, tik konstatuoja laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikotarpiu buvusias sąlygas. Faktai, galintys būti prielaida neturtinę žalą sąlygojantiems išgyvenimams kilti patys savaime nėra pagrindas tenkinti reikalavimą dėl neturtinės žalos atlyginimo. Turtinė žala turi būti tikra, konkreti, įrodyta ir kiekybiškai įvertinta, pareiga įrodyti, kad tam tikra žala patirta, tenka pareiškėjui, pareiškėjas taip pat privalo pagrįsti ir įrodyti priežastinį ryšį tarp jo nurodomos žalos ir neteisėtų veiksmų (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-669/2011; kt.). Pareiškėja nepateikia jokių duomenų, kurie leistų konstatuoti patirtą neturtinę žalą, kurią būtų galima susieti su jos laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje sąlygomis. Tai leidžia daryti išvadą, kad pareiškėjos teiginiai apie patirtą neturtinę žalą yra nepagrįsti. Minėta, kad nenustačius bent vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų, valstybei neatsiranda prievolė atlyginti turtinę ar neturtinę žalą Civilinio kodekso 6.271 str. pagrindu. Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime, be kita ko, konstatavo, kad asmeniui teisė į žalą, padarytos neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, atlyginimą atsiranda *tik tada*, kai įstatymų nustatyta tvarka yra konstatuojama, kad valstybės institucijos, pareigūnai atliko neteisėtus veiksmus ir kad žala asmeniui atsirado *būtent dėl tų* valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų. Atsižvelgiant į teismų praktikoje pabrėžiamus neturtinės žalos instituto taikymo aspektus, siekiant nustatyti pareiškėjos reikalavimo atlyginti neturtinę žalą pagrįstumą, turi būti atsižvelgiama į konkrečias kalinimo sąlygas, turi būti įvertinti įrodymai, pagrindžiantys pareiškėjos patirtą neturtinę žalą, o ne prielaidos apie galimą teisių pažeidimą. Visus galimus nepatogumus, dėstomus skunde, pareiškėja galėjo patirti būtent tuo metu, kai buvo daromi tie veiksmai, kurie įtakoją galimą neigiamų pasekmių kilimą. Teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad dėl daromos žalos atlyginimo asmuo turėtų kreiptis būtent tuo metu, kai ji patiriama, o tik pakeitus kalinimo sąlygas ar joms išnykus, pareiškėjui „prisiminus“ sukeltas neigiamas pasekmes ir kreipiantis į teismą, neturtinės žalos reikalavimas atmetamas (žr. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2013 m. birželio 6 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. I-1955-365/2013). Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.138 straipsnyje pateiktame nebaigtiniame sąraše įtvirtinta net keletas galimų asmens teisių gynimo būdų. To paties straipsnio 8 punkte numatyta, kad asmens teises teismas gina ir kitais įstatymų numatytais būdais. Europos Žmogaus Teisių Teismas ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ne kartą pažymėjo, jog pažeidimo fakto pripažinimas taip pat yra asmens pažeistų teisių gynbos būdas, kuris yra pakankama ir teisinga satisfakcija už patirtą skriaudą. Neturtinė žala priteisiama konkrečiu atveju nustačius, kad teisės pažeidimo pripažinimo nepakanka pažeistai teisei apginti (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. lapkričio 6 d. sprendimas byloje M. v. Lietuva, pareiškimo Nr. 53161/1999; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-2/2008; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. balandžio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-619/2008; kt.). Remiantis aukščiau paminėtomis aplinkybėmis, atsižvelgiant į tai, kad įstaigos veikimas nebuvo nukreiptas išimtinai prieš pareiškėją, nustačius, kad pareiškėja patyrė neturtinę žalą ir jos reikalavimas tenkintinas, prašo nepriteisti neturtinės žalos atlyginimo pinigais ir apsiriboti pareiškėjos teisių pažeidimo pripažinimu, kaip pakankama satisfakcija.

Pareiškėjos I. J.-L. skundas tenkintinas iš dalies.

Nagrinėjamoje byloje pareiškėja pareiškė reikalavimą dėl neturtinės žalos priteisimo, kuri, jos nuomone, buvo padaryta Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, neteisėtais veiksmais.

Atsakovės atstovas Šiaulių tardymo izoliatorius prašo taikyti 3 metų ieškinio senaties terminą. Ieškinio senatis – tai įstatymų nustatytas laiko tarpas (terminas), per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises, pareikšdamas ieškinį (CK 1.124 str.). CK 1.125 straipsnio 8 dalis nustato

sutrumpintą 3 metų ieškinio senaties terminą, taikomą reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo. Pagal CK 1.127 straipsnio 1 dalį, ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos. Teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Ieškinio senatį pagal CK 1.126 straipsnio 2 dalį teismas taiko tik tuo atveju, kai ginčo šalis reikalauja.

Pagal CK 1.131 straipsnio 2 dalį, jeigu teismas pripažįsta, kad ieškinio senaties terminas praleistas dėl svarbios priežasties, pažeisioji teisė turi būti ginama, o praleistas ieškinio senaties terminas atnaujinamas. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje laikomasi pozicijos, kad klausimą, ar konkrečios ieškinio senaties termino praleidimo priežastys yra svarbios ir sudaro pagrindą jį atnaujinti, teismas turi spręsti vadovaudamasis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, atsižvelgdamas į ieškinio senaties termino trukmę (bendrasis ar sutrumpintas), ginčo esmę, šalių elgesį, ieškinio senaties teisinio instituto esmę ir paskirtį bei į kitas reikšmingas bylos aplinkybes (pvz., 2009 m. rugsėjo 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸²²-1037/2009).

Pareiškėja teismui pateiktuose atsikirtimuose į Šiaulių tardymo izoliatoriaus atsiliepimą (b.l.119-121) išdėstė motyvus, kodėl turėtų būti atmestinas atsakovės atstovo Šiaulių tardymo izoliatoriaus prašymas taikyti ieškinio senaties terminą, tačiau darytina išvada, kad pareiškėja neišreiškė aiškaus prašymo atnaujinti senaties terminą, neįvardijo jokių objektyvių priežasčių bei nepateikė įrodymų, dėl kurių prašymas taikyti ieškinio senaties terminą turėtų būti netenkintinas.

Šiuo atveju atsakovo atstovas prašė taikyti ieškinio senatį skaičiuojant nuo kreipimosi į teismą dienos. Prašymas tenkintinas ir ieškinio senatis skaičiuotina nuo kreipimosi į teismą dienos, t.y. nuo 2013 m. gruodžio 4 d. (spaudas ant voko). Atsižvelgiant į tai, kad pareiškėja Šiaulių tardymo izoliatoriuje buvo nuo 2009 m. rugpjūčio 25 d. iki 2011 m. rugsėjo 30 d., ginčui aktualus laikotarpis yra 2010 m. gruodžio 4 d.–2011 m. rugsėjo 30 d.

Teismas pažymi, kad valstybės ir savivaldybės pareiga atlyginti žalą (viešoji civilinė atsakomybė), pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – ir LR CK) 6.271 straipsnio nuostatas, kyla dėl valstybės ir savivaldybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, nepriklausomai nuo konkretaus valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės. Civilinei atsakomybei atsirasti paprastai yra būtinos keturios sąlygos: 1) neteisėti veiksmai (LR CK6.246 straipsnis); 2) priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos (LR CK6.247 straipsnis); 3) teisės pažeidėjo kaltė (LR CK 6. 248 straipsnis); 4) teisės pažeidimu padaryta žala (LR CK6.249 straipsnis), tačiau LR CK6.271 straipsnyje numatyta viešoji atsakomybė atsiranda esant trimis sąlygoms: neteisėtiems veiksams ar neveikimui, žalai ir priežastiniam ryšiui tarp neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos. Vadinasi, reikalavimas dėl žalos atlyginimo (tiek turtinės, tiek ir neturtinės) gali būti patenkinamas nustačius visumą viešosios civilinės atsakomybės sąlygų: pareiškėjo nurodytos valdžios institucijos (nagrinėjamu atveju Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus) neteisėtus veiksmus, žalos pareiškėjui padarymo faktą ir priežastinį ryšį tarp valdžios institucijos neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos. Nenustačius bent vienos iš minimų viešosios civilinės atsakomybės sąlygų, valstybei ar savivaldybei, pagal LR CK6.271 straipsnį, nekyla turtinė prievolė atlyginti žalą.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2008 m. balandžio 16 d. sprendime administracinėje byloje Nr. A⁴⁴⁴-619/2008 nurodė, kad valstybės valdžios institucijų pareigūnų aktais padaryta neteisėta veika LR CK 6.271 straipsnio taikymo prasme gali pasireikšti ne tik nacionalinių teisės aktų, bet ir tarptautinių teisės aktų nesilaikymu. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos pažeidimas taip pat gali būti pagrindas valstybės civilinei atsakomybei atsirasti. Todėl nors ir pareiškėja savo reikalavimo negrindžia Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos pažeidimu, tačiau teismas atsižvelgdamas į tai, jog minėta Konvencija yra tiesiogiai taikoma Lietuvos Respublikoje, nagrinėjamoje byloje savo iniciatyva patikrins, ar atsakovė nepažeidė ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnio.

Konvencijos 3 straipsnis nustato, kad niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas. Šioje teisės normoje yra įtvirtintas absoliutaus pobūdžio imperatyvas, kuris draudžia kankinti žmogų, nežmoniskai su juo elgtis ar žeminti jo orumą, nepriklausomai nuo aplinkybių ar nukentėjusiojo asmens elgesio (*Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. balandžio 6 d. sprendimas byloje Labita prieš Italiją, pareiškimo Nr. 26722/95*).

Europos Žmogaus Teisių Teismas savo praktikoje paprastai atsižvelgia į kalinimo trukmę, kalinčio asmens emocinę ir fizinę būseną, kalinčio asmens amžių, lytį ir sveikatą, kalinio galimybę laisvai judėti į kalinimo įstaigos teritorijoje, kalinčio asmens galimybę mankštintis, pasivaikščioti lauke, kameros apšvietimą ir ventiliaciją, ar kameroje yra tualetas, ar jis atskirtas pertvara ir kt. Europos Žmogaus Teisių Teismas taip pat yra išaiškinęs, kad tik pasiekęs minimalų žiaurumo laipsnį netinkamas elgesys patenka į Konvencijos 3 straipsnio veikimo sferą. Šio minimalaus žiaurumo laipsnio vertinimas yra reliatyvus; jis priklauso nuo visų bylos aplinkybių, pvz., elgesio trukmės, jo pasekmių fizinei bei dvasinei būklei ir – tam tikrais atvejais – nuo nukentėjusiojo lyties, amžiaus bei sveikatos būklės. Be to, vertindamas, ar elgesys yra „žeminantis orumą“ 3 straipsnio prasme, Europos Žmogaus Teisių Teismas atsižvelgia į tai, ar juo siekiama pažeminti ir sumenkinti tam tikrą asmenį ir ar pasekmių prasme jis nepalankiai paveikė jo ar jos asmenybę su 3 straipsniu nesuderinamu būdu. Tačiau netgi tokio tikslo nebuvimas nepadaro neįmanoma, kad bus pripažintas 3 straipsnio pažeidimas. Konvencijos 3 straipsnio nuostata įpareigoja valstybę užtikrinti, kad asmens kalinimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad šios priemonės vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai kalinimui būdingą kentėjimo laipsnį, ir kad, atsižvelgiant į praktinius su įkalinimu susijusius poreikius, būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė (*Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje Valašinas prieš Lietuvą*).

Šiaulių tardymo izoliatoriaus nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. birželio 4 d. įsakymu Nr. 168, 2 punkte nustatyta, kad Šiaulių tardymo izoliatorius savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymais, kitais Lietuvos Respublikos Seimo priimtais teisės aktais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, Respublikos Prezidento dekretais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, teisingumo ministro, Kalėjimų departamento direktoriaus įsakymais, kitais teisės aktais ir šiais nuostatais. Šių nuostatų 12.3 punkte nurodyta, kad viena iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus administracijos funkcijų yra užtikrinti suimtųjų ir nuteistųjų komunalines ir buitines sąlygas, nežeminančias žmogaus orumo ir atitinkančias Lietuvos higienos normas.

Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos 2010 m. gegužės 11 d. įsakymo Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“, galiojančio nuo 2010-05-14, 1.3.1 p. nustatyta, jog vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 kv. m.

Dėl kamerų, kuriose buvo laikoma pareiškėja, plotų

Iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus 2013 m. gruodžio 20 d. pažymos (b.l.28) matyti, kad tam tikrais laikotarpiais (2011-05-17–2011-05-17, 2011-09-09–2011-09-09, 2011-09-23–2011-09-23) iš viso 3 dienas, pareiškėja buvo laikoma kameroje Nr. 38, kurioje vienam asmeniui teko gyvenamojo ploto nuo 1,83 m² iki 3,21 m². Tai, teismo nuomone, yra akivaizdus aukščiau paminėtų teisės aktų pažeidimas. Kitais laikotarpiais (2010-12-04–2011-02-09, 2011-02-11–2011-03-24, 2011-03-29–2011-03-29, 2011-03-29–2011-05-05, 2011-05-17–2011-09-07, 2011-09-09–2011-09-21, 2011-09-23–2011-09-30) 284 dienas gyvenamojo ploto viršutinė riba kameroje Nr.38, 81 buvo nuo 3,67 iki 7,5 m² ir tai, teismo nuomone, vertintina kaip priartėjimas prie tos ribos, kai gali būti konstatuotas teisės aktų pažeidimas.

Dėl dezinfekcijos, deratizacijos atlikimo

Pareiškėjos skunde nurodoma, jog nuo 2010 m. spalio 10 d. buvo perkelta į 81 kamerą nuolatinai ir pažymima, kad šioje kameroje nuolatos veisėsi graužikai, muselės.

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 60 punktas numato, kad Laisvės atėmimo vietose neturi būti graužikų ir buitinių parazitų. Esant reikalui laisvės atėmimo vietų administracija privalo organizuoti profilaktinį aplinkos kenksmingumo pašalinimą (dezinsekciją, deratizaciją), kurį teisės akto nustatyta tvarka atlieka asmenys, turintys visuomenės sveikatos priežiūros veiklos licenciją verstis privalomojo profilaktinio aplinkos kenksmingumo pašalinimo veikla. Informacija apie profilaktinį aplinkos kenksmingumo pašalinimą registruojama laisvės atėmimo vietų administracijos nustatyta tvarka.

Pareiškėja teismui pateikė Šiaulių tardymo izoliatoriaus 2013 m. rugsėjo 24 d. pažymą Nr.17/01-1566 (b.l.8-11), kurioje nurodoma, kad kameroje graužikų naikinimui naudojamos lipnios juostelės, o pagal suimtųjų prašymus, deratizacija papildomai atliekama cheminiu būdu. Deratizacija apgyvendinimo kameroje vykdoma priemone „Bromad“. Kameroje, atliekant deratizaciją cheminiu būdu, suimtieji (nuteistieji) yra iškeliami į kitas apgyvendinimo kameras. Teritorijoje deratizacija vykdoma su „Brodlitop“ pasta. Deratizacija, pagal planą, atliekama kartą per mėnesį. Apie dezinfekciją minėtoje Šiaulių tardymo izoliatoriaus pažymoje nenurodoma.

Šiaulių apygardos administracinio teismo 2013 m. gruodžio 12 d. nutartimi (b.l.24) Šiaulių tardymo izoliatorius buvo įpareigotas pateikti duomenis, susijusius su dezinfekcijos, deratizacijos atlikimu. Pažymėtina, kad Šiaulių tardymo izoliatorius nepateikė jokių duomenų, susijusių su dezinfekcijos, deratizacijos atlikimu. Pareiškėjai pateiktoje pažymoje nurodytos aplinkybės nepatvirtinamos rašytiniais įrodymais, teismui nebuvo pateikta jokių rašytinių įrodymų, patvirtinančių lipnių juostelių graužikų naikinimui, priemonės „Bromad“ naudojimą. Taip pat nėra pateikti duomenys, galintys patvirtinti, kad atliekant deratizaciją cheminiu būdu suimtieji (nuteistieji) yra iškeliami į kitas apgyvendinimo kameras, kad deratizacija atliekama pagal planą (nepateiktos deratizacijos atlikimo plano kopijos). Nepateikta jokių duomenų, susijusių su dezinfekcijos atlikimu. Atkreiptinas dėmesys, kad savo atsiliepime Šiaulių tardymo izoliatorius nurodo, kad patalpų deratizacija *įstaigoje vykdoma esant poreikiui*, o Šiaulių tardymo izoliatoriaus 2013 m. rugsėjo 24 d. pažymoje Nr.17/01-1566 (b.l.8-11) sakoma, kad *deratizacija, pagal planą, atliekama kartą per mėnesį*. Šiuo atveju atsakovės atstovo Šiaulių tardymo izoliatoriaus pozicija šiuo klausimu vertintina kaip prieštaringa, nurodomos skirtingos faktinės aplinkybės. Atsižvelgiant į nustatytą aplinkybių visetą, į tai, jog Šiaulių apygardos administraciniam teismui nebuvo pateikta jokių rašytinių duomenų, patvirtinančių dezinfekcijos, deratizacijos atlikimą ginčui aktuali laikotarpiu, konstatuotina, jog Šiaulių tardymo izoliatorius pažeisdamas Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 60 p. neveikė taip, kaip pagal teisės aktus privalėjo veikti.

Dėl aprūpinimo valymo inventoriumi

Pareiškėjos skunde nurodoma, kad kamerą plaudavo tik su vandeniu, jokių kitų švarinimosi priemonių niekas neišduodavo.

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 56 punktas reglamentuoja, kad gyvenamosios patalpos turi būti kiekvieną dieną valomos drėgnuoju būdu, ant sienų ir lubų neturi būti pelėsių. Higienos normos 58 p. nustato, kad laisvės atėmimo vietose laikomi asmenys privalo nuolat rūpintis švaros bei tvarkos palaikymu gyvenamosiose patalpose. *Tam tikslui jie turi būti aprūpinti įvairiu ir tvarkingu valymo inventoriumi.*

Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. birželio 9 d. įsakymu Nr.1R-139 patvirtintose Laisvės atėmimo vietų patalpų aprūpinimo baldais ir kietuoju inventoriumi normose (ginčui aktuali nuo 2010 m. kovo 3 d. galiojanti redakcija) nurodoma, jog tardymo izoliatorių, kalėjimų ir areštinių bei pataisos namų kamerų tipo patalpose turi būti 1 komplektas valymo inventoriaus. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. birželio 9 d. įsakymu Nr.1R-139 patvirtintoje Baldu, virtuvės ir kito inventoriaus, būtino laisvės atėmimo vietų bendrabučiuose, specialiose patalpose, kameroje, komunalinės ir buitinės paskirties objektuose, naudojimo laiko normoje nurodoma, jog valymo inventoriaus komplektą sudaro šepetys grindims, šluostė, šiukšlių semtuvėlis ir kibiras.

2013 m. gruodžio 12 d. Šiaulių apygardos administracinio teismo nutartimi (b.l.24) nutarta įpareigoti Šiaulių tardymo izoliatorių pateikti teismui medžiagą, susijusią su pareiškėjos aprūpinimu valymo priemonėmis ir inventoriumi.

Šiaulių tardymo izoliatoriaus Ūkio skyriaus 2013 m. gruodžio 20 d. pažymoje Nr.62/08-164 „Apie gyvenamųjų kamerų įrengimą“ (b.l. 30) nurodoma, jog teisės aktuose numatyta, kad kameroje turi būti valymo inventoriaus komplektas (šepetys grindims, šluostė, šiukšlių semtuvėlis ir kibiras). Dėl neapmokamo biudžeto finansavimo Šiaulių tardymo izoliatorius neturi galimybės visas gyvenamąsias kameras aprūpinti valymo inventoriaus komplektais. Tačiau esant poreikiui ir suimtiesiems (nuteistiesiems) paprašius, į kiekvieną kamerą išduodamas valymo inventoriaus komplektas, pasinaudojus šis inventorių grąžinamas atsakingiems darbuotojams.

Vis dėlto Šiaulių apygardos administraciniam teismui nebuvo pateikta jokių duomenų, patvirtinančių, kad buvo laikomasi aukščiau nurodytų nuostatų, įpareigojančių laisvės atėmimo vietoje laikomą pareiškėją aprūpinti švariu ir tvarkingu valymo inventoriumi, duomenų, patvirtinančių, jog pareiškėjai būtų buvęs išduotas valymo inventorių ar valymo priemonės, nepateikta.

Atsižvelgiant į nustatytą aplinkybių ir rašytinių įrodymų visetą, konstatuotina, jog Šiaulių tardymo izoliatorius pažeisdamas Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 58 p. neveikė taip, kaip pagal teisės aktus privalėjo veikti.

Dėl ventiliacijos, rūkančių asmenų kameroje

Pareiškėja savo skunde nurodė, kad kameroje rūkė beveik visos moterys, surūkydavo per dieną 10-15 cigarečių. Nuo dūmų nebūdavo kuo kvėpuoti, nes patalpa maža, ventiliacijos nėra.

Nuo 2010 m. balandžio 11 d. įsigaliojusios Lietuvos higienos normos HN 73:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 14 p. numatyta, kad Laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims draudžiama rūkyti laisvės atėmimo vietų gyvenamosiose, kitose bendro naudojimo patalpose, jeigu nerūkantieji būtų priversti kvėpuoti tabako dūmais užterštu oru.

Pažymėtina, kad pareiškėja nepateikė įrodymų, kad ginčui aktualiame metu kreipėsi į Šiaulių tardymo izoliatoriaus administraciją nurodydama, jog yra nerūkanti ir prašydama užtikrinti jos teisę būti laisvės atėmimo vietų gyvenamosiose, kitose bendro naudojimo patalpose, kuriose nerūkoma.

Šiaulių tardymo izoliatoriaus Ūkio skyriaus 2013 m. gruodžio 20 d. pažymoje Nr.62/08-164 nurodoma, kad laikotarpiu nuo 2009 m. rugpjūčio 25 d. iki 2011 m. rugsėjo 30 d. režiminio korpuso kamerų Nr.38, Nr.81 bei drausmės izoliatoriaus Nr.3 valstybės kontrolės institucijos netikrino.

Atsižvelgiant į aukščiau nurodytas aplinkybes, darytina išvada, jog Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėto veikimo ar neveikimo dėl kameroje esančios ventiliacijos, rūkančių asmenų kalinimo vienoje kameroje su pareiškėja nuo 2010 m. gruodžio 4 d. iki 2011 m. rugsėjo 30 d. nenustatyta.

Dėl sąlygų laikino patalpinimo kameroje

Atsižvelgiant į tai, jog įstatymo leidėjas neįpareigoja tardymo izoliatoriaus registruoti duomenų, iš kurių būtų galima spręsti, kuriose *trumpalaikio sulaikymo* kameroje 2 val. laikomi asmenys, teismas neturi galimybių vertindamas turimus rašytinius įrodymus nustatyti, kuriose trumpalaikio laikymo kameroje pareiškėja buvo laikoma. Nesant šių duomenų nėra galimybės nagrinėti ir konkrečių laikymo sąlygų, tokių kaip ventiliacijos, atitikties higienos normos reikalavimams.

Dėl prausimosi trukmės

Pareiškėja nurodė, kad maudydavosi po 15 min. viena kamera, išsekus laikui būdavo išjungiamas vanduo.

Lietuvos higienos normos HN 73:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 68 p. nurodoma, kad laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti sudaryta galimybė prausti visą kūną po šiltu dušu ne rečiau kaip vieną kartą per savaitę. Šiuo atveju norma nenumato tikslios asmens prausimosi trukmės. Pareiškėja neneigia, jog jai buvo suteikta teisė prausti visą kūną po šiltu dušu ne rečiau kaip vieną kartą per savaitę, todėl nelaikytina, kad Šiaulių tardymo izoliatorius netinkamai užtikrinimo Lietuvos higienos normos HN 73:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 68 p. numatytą pareiškėjos teisę.

Dėl sveikatos sutrikimų (bronchito, viršutinių kvėpavimo takų kataro, depresijos)

Pareiškėja savo skunde nurodo, kad ne kartą sirgo bronchitu ir viršutinių kvėpavimo takų kataru; taip pat nurodo, kad dėl esamų sąlygų depresuodavo. Kaip jau buvo minėta, vertintinas tik laikotarpis nuo 2010 m. gruodžio 4 d. iki 2011 m. gruodžio 30 d., t.y. teismui aktualūs tik minėtu laikotarpiu atlikti įrašai asmens sveikatos istorijoje.

Iš teismui pateiktų pareiškėjos asmens sveikatos istorijos nuorašų matyti, kad pareiškėja 2011 m. vasario 14 d (b.l.57) skundėsi sausu kosuliu, susirgo prieš 4 dienas būdama etape Klaipėdos PK areštinėje, 2011 m. vasario 25 d. skundėsi kosuliu, diagnozuotas bronchitas. Įvertinus šiuos įrašus negalima daryti išvadų, jog būtent dėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus veiksmų (neveikimo) pareiškėja susirgo bronchitu. Pareiškėjos asmens sveikatos istorijos įrašuose matyti, kad pareiškėjai buvo nustatyti ryškūs katariniai reiškiniai, tačiau, kaip jau buvo minėta, nagrinėjamoje byloje nevertintini įrašai, atlikti vėliau nei 2011 m. rugsėjo 30 d., taip pat atlikti kitose įkalinimo įstaigose pareiškėjai nesant Šiaulių tardymo izoliatoriuje. Taip pat pateiktuose asmens sveikatos istorijos nuorašuose nėra duomenų, jog pareiškėja būtų kreipusis dėl depresijos, jog jai būtų buvusi diagnozuota depresija.

Dėl rašytinių liudytojų parodymų

Pareiškėja pateikdama skundą taip pat pateikė R. J. (b.l.12-14), T. B. (b.l.15-18), G. K. (b.l.19-22) išdėstytus parodymus raštu.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų 2012 m. rugsėjo 19 d. pasitarime patvirtintame Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo Teisinės analizės ir informacijos departamento parengtame Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant Administracinių bylų teisenos įstatymo normas, apibendrinime numatyta, jog Administracinių bylų teisenos įstatymo 57 straipsnio 1 dalis įtvirtina, jog įrodymai administracinėje byloje yra visi faktiniai duomenys, priimti bylą nagrinėjančio teismo ir kuriais remdamasis teismas įstatymų nustatyta tvarka konstatuoja, kad yra aplinkybės, pagrindžiančios proceso šalių reikalavimus bei atsikirtimus, ir kitokios aplinkybės, turinčios reikšmės bylai teisingai išspręsti, arba kad jų nėra. Remiantis šia definicija išskiriami tokie įrodymų požymiai: 1. tam tikra informacija apie faktus, sudarančius įrodinėjimo dalyką; 2. įrodymų sąsajumas; 3. *įrodymų leistinumai*. Leistinumų reikalavimų

pažeidimais teismų praktikos gali būti pripažįstami atvejai, kai kaip įrodymas buvo pateikiami raštiški parodymai liudytojui neatvykus į teismo posėdį (2010 m. vasario 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A662-1570/2010). Remiantis šiomis nuostatomis, nevertinti pareiškėjos pateikti rašytiniai R. J. (b.l.12-14), T. B. (b.l.15-18), G. K. (b.l.19-22) paaiškinimai.

Teismas, vadovaudamasis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, pažymi, kad teismo pareiga pagrįsti priimtą sprendimą neturėtų būti suprantama, kaip reikalavimas detaliam atsakymui į kiekvieną argumentą (*1994 m. balandžio 19 d. sprendimas byloje van de Hurk v. Netherlands*).

Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, jog byloje nustatytas atsakovės veiksmų neteisėtumas dėl pareiškėjos apgyvendinimo perpildytose kamerose ir Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 58 p. (pareiga aprūpinti asmenis įvairiu ir tvarkingu valymo inventoriumi), 60 p. (pareiga organizuoti dezinfekciją, deratizaciją) pažeidimas kaip viena iš civilinės atsakomybės būtinų sąlygų. Tačiau pažymėtina, kad siekiant nustatyti, ar atsakovei dėl neteisėtų veiksmų atlikimo kyla civilinė atsakomybė, būtina įvertinti, ar pareiškėjai dėl šių neteisėtų veiksmų kilo pasekmės, t. y. neturtinė žala, taip pat ar tarp paminėtų veiksmų ir kilusių pasekmių yra priežastinis ryšys.

LR CK 6.250 straipsnio 1 dalis numato, kad neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais.

Teismas daro išvadą, jog yra neabejotina, kad dėl apgyvendinimo perpildytose kalinimo kamerose, dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 60 p., 58 p. pažeidimų pareiškėja galėjo patirti papildomų neigiamų dvasinių išgyvenimų ir fizinių nepatogumų, papildomą diskomfortą, teisės aktais garantuotos minimalios gyvenimo kokybės pablogėjimą, kurių ji nebūtų patyrusi, jei ji būtų buvusi laikoma teisės aktų nustatytais sąlygomis.

Apskaičiuodamas neturtinės žalos dydį – t. y. įvertindamas pareiškėjos patirtus neigiamus dvasinius išgyvenimus pinigais, įvertindamas turimų įrodymų visetą, remdamasis teismų praktikoje taikytiniais neturtinės žalos vertinimo kriterijais, atsižvelgdamas į pažeidimo trukmę (287 dienos), vertybes, kurioms daromas pažeidimas kėlė grėsmę, Lietuvoje egzistuojančias ekonomines darbo užmokesčio bei pragyvenimo sąlygas, teismas sprendžia, kad už apgyvendinimą perpildytose kalinimo kamerose priteistina 500 Lt suma neturtinei žalai atlyginti bei 500 Lt suma neturtinei žalai, atsiradusiai dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 58 ir 60 p. pažeidimų, atlyginti. Taigi pareiškėjos reikalavimas dėl 30000 Lt neturtinės žalos priteisimo tenkintinas iš dalies ir pareiškėjai priteistina iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, 1000 Lt neturtinei žalai atlyginti.

Remdamasis tuo, kas išdėstyta, ir vadovaudamasis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85–87 str., 88 str. 1 d. 5 p., teismas

n u s p r e n d ž i a :

Pareiškėjos I. J.-L. skundą tenkinti iš dalies.

Priteisti pareiškėjai I. J.-L. 1000 Lt (vieną tūkstantį litų) neturtinės žalos atlyginimui iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus.

Sprendimas per 14 dienų nuo sprendimo paskelbimo gali būti skundžiamas apeliacine tvarka Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui tiesiogiai arba per šį teismą.

Teisėjas Virginijus Stankevičius